

Milan Kruml

Obnovené vyšetřování smrti Jana Masaryka a jeho odraz v televizní publicistice

V 50. a 60. letech vyšlo na Západě několik časopiseckých statí i knižních titulů zmiňujících se o otázce nevyjasněné smrti ministra zahraničních věcí ČSR Jana Masaryka 10. března 1948. Autoři se opírali převážně o informace zpravodajských služeb a o materiály z československé exilové produkce, tj. především o zápisky MUDr. Oskara Klingera (zčásti zveřejněné už v roce 1948), zpracované později profesorem Ivanem Svitákem, nebo tzv. závěť MUDr. Josefa Teplého, propašovanou na Západ po jeho smrti začátkem roku 1949. Tu otiskl C. L. Sulzberger 29. prosince 1951 v deníku *The New York Times*.

Novou vlnu zájmu o toto téma vyvolal článek československého emigranta Benno Weigela „Pět mužů přišlo po půlnoci“, který otiskl pod jménem Michael Rand v týdeníku *Der Spiegel* 7. dubna 1965.¹ V něm je Masarykova násilná smrt dávana do spojitosti s činností zpravodajských služeb Sovětského svazu. Československá propaganda nejprve materiál ignorovala, posléze se ale soustředila na zpochybnění osoby autora. To provedl stalinista a dogmatik, novinář František J. Kolár (mimořádně souzený v 50. let zejména za to, že za války odešel do exilu na Západ), který se seznámil s Weigelem v Londýně za druhé světové války. Sdíleli na čas jeden nemocniční pokoj a Kolár později využil příběhy, které mu Weigel vyprávěl k tomu, aby jej prezentoval jako lháře, vyděrače, podvodníka či zloděje, aniž by čtenáři sdělil, že sám Weigel nikdy netvrdil, že by všechna jeho vyprávění byla nutně pravdivá – daleko víc kladl důraz na zábavnost.

Kolárův článek v sobotním vydání *Rudého práva* z 10. prosince 1966 (Weigel mezitím napsal i další, československému režimu nepohodlné články) se striktně vyhýbá zmínce o Janu Masarykovi a článku ve *Spiegelu*. Nalezneme je až v předposledním odstavci rozsáhlého materiálu, který zaujímal třetinu celé strany tehdy velkoformátových novin.²

¹ Michael RAND, *Fünf Männer kamen nach Mitternacht*, *Der Spiegel*, 1965, č. 15, s. 114–123.

² „A tam se nyní mezinárodní podvodník Beno Weigel, vulgo španělský princ Bourbonne, evidovaný v kriminalistických archívech celé Evropy, mnohokrát trestaný za podvody, krádeže, kuplířství i špionáž, stal slavným „free lance journalist“ – novinářem na volné noze, který je západním tiskem inzerován jako „bývalý diplomat“ a „znalec východoevropské špionáže“. Napsal množství senzačních článků, jako např. o smrti Jana Masaryka, o životě kardinála Berana atd. a dokonce i knihu „Spymakers“ – „Výrobci špionů“. František J. KOLÁR, *Cestou podvodů, zraedy a pomluv*, *Rudé právo*, 10. 12. 1966, s. 3 (příloha).

Weigelův článek se dostal znovu do popředí zájmu na jaře 1968, kdy otázku nejasností kolem smrti Jana Masaryka připomněl otevřený dopis filozofa Ivana Svitáka v časopise *Student* ze 3. dubna 1968, v němž vyzval, s odvoláním se právě na Weigelův článek, Generální prokuraturu (GP, prof. dr. Jana Bartušku) k objasnění Masarykovy smrti. Generální prokuratura reagovala okamžitě – ještě téhož dne pověřil náměstek generálního prokurátora JUDr. František Záborský vedoucího odboru vyšetřování GP JUDr. Jiřího Koláře prošetřením okolností Masarykovy smrti a vyšetřování bylo zastaveno až po únoru 1969, kdy probíhaly poslední výslechy. Tato otázka se stala integrální součástí takzvaného demokratického procesu v průběhu roku 1968 a vyšetřování „Masarykovy smrti“ bylo jednou z nejcitlivějších otázek pražského jara ve vztahu k Sovětskému svazu.

Současně ale také šlo o jedno z nejfrekventovanějších témat ve sdělovacích prostředcích, jímž se zabývala řada známých novinářů té doby – Jiří Hochman (*Rudé právo*), Karel Jezdinský a Stanislav Budín (*Reportér*), Jan Kaštánek a Rudolf Ströbinger (*Lidová demokracie*), Pavel Krása a Bohumil Toninger (*Svobodné slovo*), Jan Gregor (*Zemědělské noviny*), Josef Fleissig (*Práce*), Lubomír Čoňk (*Mladá fronta*) a Ivan Sviták (*Student*).

Konzervativci a také velvyslanectví Sovětského svazu (zejména kvůli termínům jako „Berijovy gorily“, který poprvé užil Jiří Hochman v *Rudém právu*) zuřili, sovětská agentura TASS vydala 8. května 1968 ostré dementi, publikované v denním tisku.³

Ale ani mnohým zastáncům „nové politiky KSČ“ nebyla tato kauza příjemná. Na rozdíl od represí 50. let, které byly označeny za období nezákonnosti a kultu osobnosti a vysvětlovaly se mimo jiné i tím, že se Státní bezpečnost vymkla kontrole, zde šlo o kauzu navazující bezprostředně na únorový převrat. Odehrála se v době, kdy jednak byla ve funkcích i řada později stíhaných a souzených komunistických politiků, ale která se také líčila jako období nastoupení správné cesty, z níž se později sešlo vlivem deformací. Možná vražda Jana Masaryka, provedená buď na příkaz komunistického vedení, nebo alespoň s jeho vědomím, by takový výklad výrazně zpochybnila.

Zprávy o obnoveném vyšetřování, informace od nově se přihlásivších svědků přinášel tehdejší denní tisk od dubna do podzimu 1968 prakticky každodenně a v omezené míře ještě i po 21. srpnu, až do poloviny roku 1969. Téma zajímalo nejširší veřejnost, což vedlo k záplavě podnětů a informací, které dostávali

³ „V posledních dnech se v některých orgánech západního tisku i v jednotlivých československých novinách objevily články s různými dohady o příčinách smrti bývalého československého ministra zahraničních věcí Jana Masaryka, jenž, jak známo, spáchal v roce 1948 sebevraždu. Nepřátelská propaganda se nyní snaží vylíčit věc tak, jako by s Masarykovou smrtí měli něco společného jacísi ‚poradci ze sovětských orgánů Bezpečnosti‘.“

TASS je zmocněn co nejrozhodněji prohlásit, že uvedené informace jsou od počátku do konce lživé. Ti, kteří je rozšiřují, sledují naprosto určitý cíl – pokusit se i třeba provokací zasít nedůvěru mezi dva nepřátelské státy – Sovětský svaz a Československo. Nepřátelé socialistického Československa, kteří šíří tyto pomlouvavné zprávy, zjevně počítají s tím, že u politicky nestálých lidí vyvolají protisovětské nálady. *Proti pomluvám. Dementi TASS o smrti Jana Masaryka*. Moskva 7. května (TASS). *Rudé právo*, 8. 5. 1968, s. 1.

u na jaře 1968, kdy otázku
vřený dopis filozofa Ivana
zval, s odvoláním se právě
f. dr. Jana Bartušku) k ob-
eagovala okamžitě – ještě
UDr. František Záborský
ře prošetřením okolností
únoru 1969, kdy probíhaly
části takzvaného demokra-
„Masarykovy smrti“ bylo
hu k Sovětskému svazu.

ších témat ve sdělovacích
ú té doby – Jiří Hochman
ortér), Jan Kaštánek a Ru-
Bohumil Toninger (Svo-
Fleissig (Práce), Lubomír

azu (zejména kvůli termí-
ochman v Rudém právu)
3 ostré dementi, publiko-

Č“ nebyla tato kauza pří-
y za období nezákonnosti
i, že se Státní bezpečnost
středně na únorový pře-
i i řada později stíhaných
aké líčila jako období na-
deformací. Možná vražda
ého vedení, nebo alespoň
ila.

ově se přihlásivších svědků
68 prakticky každodenně
roku 1969. Téma zajímalo
nformací, které dostávali

lnotlivých československých novi-
československého ministra zahra-
vraždu. Nepřátelská propaganda
co společného jacísi „poradci ze

e jsou od počátku do konce lživé.
okací zasít nedůvěru mezi dva přá-
ho Československa, kteří šíří tyto
vyvolají protisovětské nálady. Pro-
TASS). Rudé právo, 8. 5. 1968, s. 1.

vyšetřovatelé. Ti z obrovského zájmu médií a veřejnosti příliš nadšení nebyli,
protože jim komplikoval práci a navíc se tímto způsobem dařilo i vyšetřování
zpomalovat či zavádět do slepé uličky. Totiž – se svědectvím se přihlásili i lidé,
kteří v podstatě dodávali účelové podvrhy a jejich cílem bylo hlavně vyšetřování
a ostatní svědky kompromitovat. Nejznámějším z nich byl Vítězslav Kadlčák
alias mj. Chlumský.⁴

Bylo zjevné, že nejlivnější médium té doby, televize, nemohlo téma pone-
chat stranou. V Československé televizi (ČST) se jej počátkem dubna ujal v té
době jeden z nejznámějších dokumentaristů – Vlastimil Vávra.⁵

⁴ Podplukovník (hodnost si zřejmě udělil sám) Vítězslav Kadlčák se objevil po skončení války v Kroměříži,
kde založil společně s bratrem „štábním kapitánem“ Aloisem Kadlčákem partyzánskou skupinu Rudá
Morava a odjel s ní likvidovat, podle vlastních slov, zbytky nacistického odporu na Bruntálsko.

Oba bratři se hlásili ke KSČ a jejich jediným cílem bylo rychle se obohatit. Jejich původním úko-
lem bylo zajistit výkon bezpečnostní služby, a to včetně obsazení četnických stanic. Toto plnili tito
„partyzáni“ jako výpomocné síly Národní bezpečnostní stráže (NBS), základu budoucí SNB. Tato NBS
nesla v Bruntále název Místní bezpečnostní strážní oddíl (MBSO). MBSO zajišťoval Němce, zabavoval
majetkové hodnoty, šikanoval a dopouštěl se hrubého násilí vůči obyvatelstvu. Kadlčákoví měli mimo
jiné na svědomí vraždu 20 mužů z Bruntálu, Andělské Hory a dalších obcí 5. července 1945, jako odvetu
za údajný granátový útok na četnickou stanici. Při šetření v roce 1947 se vycházelo ze zprávy stanice
SNB v Bruntále adresované Okresní kriminální úřadovně ze 30. 9. 1947, kde se hovoří, že došlo „z do-
sud nezjištěné příčiny k výbuchu neznámé třaskaviny“. Navíc se v této zprávě píše: „Později vyskytly
se nedoložené pověsti, že člen MBS[O] F. Š. manipuloval v místnosti u stolu, kde byl radiopřijímač,
s nějakým předmětem (granátem nebo pod.), čímž přivodil výbuch. Kadlčák byl na podzim 1945 zatčen
a poté opět rychle propuštěn (zřejmě vzhledem ke své stranické příslušnosti a kontaktům na Minister-
stvo vnitra). Do vězení se ale nakonec přece jen dostal – za rozkradení majetku mlýna v Micmanicích
na Znojemsku, jehož byl národním správcem, a za bigamii. Druhý test odnětí svobody si odpykal za
sňatkové podvody. Poté se usadil v Radonicích na Chomutovsku. Zdroj: Franz CHOCHOLATÝ-GRÖ-
GER, *Bruntál a aktivity 1. Čs. samostatné tankové brigády (červen–srpen 1945)*, CS-magazín, březen 2010,
<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2010031030> [31. 10. 2018].

⁵ Absolvoval FAMU (1954) a nastoupil do politicko-zpravodajského programu ČST. Podílel se na publici-
stických přímých přenosech s filmovými vstupy *Stalo se dnes* (1955) a historických reportážích *Tajemná
Zuzana* (1961), *Tancovala Anna Slezáková polku?* (1961), *Tomu věnec budiž dán* (1962), *Kdo vyhrál v dívčí
válce?* (1965, vše r. K. Pech). Stal se dramaturgem kritického pořadu *Haló noviny* (1962), který po čtvrté
epizodě zakázali. Poté opustil ČST a nastoupil jako odborný asistent na nově založené Katedře doku-
mentární tvorby FAMU (1964). Externě natáčel pro ČST dokumenty (s Miroslavem Štráfaldem) *Stopa
vede do Eldoráda*, *V Eldorádu stopa nekončí* a *Krev na stopě Eldoráda*, pátrání po nacistickém lékaři
a osvětivském vrahovi Josefu Mengelem (1965–1968). K nejvýraznějším počínům televizní dokumen-
taristiky 60. let patří dokument *Na pomoc generální prokuratuře* (1968, 4. díly). Následovali *Blaniční rytíři*
(r. V. Vávra, 1968) s poselstvím: To jsme přece my, my všichni! Od ledna 1969 přešel z FAMU (kde potom
působil externě) do ČST a natočil legendární reportáž *Cesta do Brixenu po stopách Karla Havlíčka
Borovského* (nemohla být vysílána). FITES mu na podzim 1969 udělil cenu Trilobit za publicistiku (za
pořady natočené v roce 1968), proti čemuž protestovalo vedení ČST a vedení KSČ to označilo za pro-
vokaci. V roce 1971 dostal výpověď z ČST a na FAMU s ním rozvázali spolupráci. Potom se věnoval své
specializaci: sémiotice, nonverbální komunikaci a psal do časopisů v zahraničí. Léta marně hledal práci,
až v 80. letech mohl být pomocným vědeckým pracovníkem na dětské psychiatrii v Motole. Roku 1990
byl rehabilitovaný v ČST i na FAMU. Při výročí smrti J. Masaryka (10. 3. 1999) vystoupil naposledy na
televizní obrazovce při rekonstrukci zachovaných částí cyklu *Na pomoc generální prokuratuře*. Napsal
knihu *Hovoříme beze slov*. V roce 1990 zemřel na infarkt.

První díl jeho čtyřepizodního pořadu nazvaného *Na pomoc generální prokuratuře* byl odvysílán ve čtvrtek 11. dubna 1968 – tedy osm dnů poté, co časopis Student zveřejnil Svitákovu výzvu (i na dnešní dobu celkem rekordní čas). Úvodní epizoda nesla název „Smrt Jana Masaryka“, další díl byl nasazen 19. dubna („Den před divnou smrtí“), třetí 3. května („Po dvaceti letech“) a čtvrtý, závěrečný přesně o měsíc později („Smrt ve čtyřech variantách“).

Vávra se nesnažil suplovat práci vyšetřovatelů a najít odpověď na základní otázku, zda šlo v případě Jana Masaryka o sebevraždu, či vraždu, ale s pečlivostí jemu vlastní předložil veřejnosti všechna dostupná fakta a svědectví, která měl k dispozici (v průběhu přípravy pořadu a po odvysílání úvodní epizody se mu hlásili další svědkové), a předpokládal, že informace, které dal dohromady, na jedné straně pomohou Generální prokuratuře (proto cyklus také tak nazval), na straně druhé vyvolají v divácích řadu otázek a další zájem o toto téma, jakož i o události staré dvacet let.

Po okupaci a s postupující normalizací se Vávraův pořad stal často zmiňovaným příkladem kontrarevoluční a antisovětské činnosti médií. Není proto divu, že už první takzvaně nová publicistická relace se po nástupu nového ústředního ředitele Jana Zelenky věnovala právě tomuto tématu.

Celovečerní dokument *A léta běží, vážení* natočil režisér Miroslav Hladký společně s reportérem Bohumilem Toningerm z Svobodného slova. Věnoval se v něm osobě výše zmíněného Vítězslava Kadlčáka-Chlumského, o jehož úloze se dnes můžeme jen dohadovat. Ucítil šanci nějak se přiživit na populárním tématu? Měl k dispozici skutečně nějaké závažné materiály? Anebo sehrál roli, kterou mu někdo předepsal s cílem znevěrohodnit články a relace na toto téma a potažmo i celé obnovené vyšetřování? Faktem je, že osoba jménem Vítězslav Kadlčák (*1922) s krycím jménem Plukovník, spisová značka 4899, byla podle údajů Archivu bezpečnostních složek jako tajný spolupracovník registrována na Správě StB v Ústí nad Labem (1. zvláštní oddělení KS MV Ústí nad Labem).

Kadlčák buď dlouho tahal novináře i vyšetřovatele za nos, nebo se stal obětí „zákulisních sil“, které měly zájem na tom, aby se nic nevyšetřilo. Na jaře 1968 navštívil redakci Svobodného slova s tvrzením, že má v rukou dokumenty, které dokazují, že se Jan Masaryk stal obětí zločinu. Byl také vyšetřován Generální prokuraturou a vystupoval i v dalších médiích. Když vyšetřovatelé i novináři žádali o zmíněné dokumenty, poslal je poštou, ale na Generální prokuraturu přišla pouze prázdná obálka, kterou někdo nepovolaný otevřel. V únoru 1969 byla nalezena na silnici poblíž Loun Kadlčákova havarovaná oktávie, provrtná střelami a uvnitř její majitel s několika zraněními. Podle něj po něm stříleli Rusové z velkého černého auta, které jej bezohledně předjíždělo, a pak se z něj několikrát zablesklo... Když se probral, aktovka s dokumenty o vraždě Jana Masaryka byla pryč. Kadlčák tvrdil, že jeho materiály dokazují, že vraždu připravila skupina čelných stranických funkcionářů v čele s Klementem Gottwaldem a ve spolupráci s mjr. Schrammem, scházející se v Gottwaldově bytě. Kromě Masarykova odstranění se měla na schůzkách projednávat celková politická situace a opatření proti účastníkům odboje. K tomu dokonce předložil

la pomoc generální pro-
osm dnů poté, co ča-
obu celkem rekordní
další díl byl nasazen
vaceti letech“) a čtvrtý,
antách“).

odpověď na základní
, či vraždu, ale s peč-
pná fakta a svědectví,
o odvysílání úvodní
: informace, které dal
uratuře (proto cyklus
i otázek a další zájem

řad stal často zmiňo-
sti médií. Není proto
: po nástupu nového
o tématu.

isér Miroslav Hladký
odného slova. Věnoval
mského, o jehož úloze
iživit na populárním
ály? Anebo sehrál roli,
y a relace na toto téma
oba jménem Vítězslav
ačka 4899, byla podle
ovník registrována na
V Ústí nad Labem).

nos, nebo se stal obětí
vyšetřilo. Na jaře 1968
kou dokumenty, které
vyšetřován Generální
šetřovatelé i novináři
enerální prokuraturu
otevřel. V únoru 1969
ovaná oktavie, provr-
ni. Podle něj po něm
lně předjíždělo, a pak
s dokumenty o vraždě
ly dokazují, že vraždu
le s Klementem Gott-
e v Gottwaldově bytě.
ojednávat celková po-
nu dokonce předložil

i fotokopie snímků místa činu a akce samotné. Šlo o snímek skupiny osob (v civilu i uniformách) s automaty, nacházející se u těla mrtvého ministra na dlažbě nádvoří, a o snímek s chaotickým stavem Masarykova bytu. Fotodokumenty se měly dostat do Kadlčákových rukou poté, co se jako účastník odboje ucházel u mjr. Schramma o místo na Ministerstvo národní obrany. Celá věc skončila jeho vyšetřováním a trestním stíháním.

Pro propagandu v zájmu nastupující vládnoucí garnitury byl Kadlčák ideálním „svědkem“. Na jeho případu se dalo demonstrovat, že celé vyšetřování a zkoumání informací o Masarykově vraždě bylo postaveno na „svědectví“ podvodníků a zcela nevěrohodných tvrzeních. Což režisér Hladký samozřejmě neopomněl využít.

Otázkou je, proč se na zmíněném dokumentu podílel i B. Toninger, který zde plnil roli komentátora. Zájem Miroslava Hladkého⁶, v té době nejen děkana fakulty osvěty a novinářství UK v Praze, ale především od 15. dubna šéfredaktora Televizních novin ČST v Praze, byl celkem jasný – publicita kolem vyšetřování smrti Jana Masaryka ve výkladu nastupující normalizace představovala součást cílené kampaně proti Státní bezpečnosti a Sovětskému svazu, bylo tedy třeba ji odhalit. Zmíněný pořad navíc znevěrohodnil jak svědky, tak i novináře, kteří o záležitosti psali – prezentoval je jako lidi, kteří byli ochotni naslouchat jakékoli pofiderní postavě, předložit veřejnosti jakékoli nesmysly, jen když to znamenalo, že získají senzaci proti „zdravým silám“ ve straně i v zemi.

Toningerovo angažmá lze chápat buď jako snahu přidat se na „správnou“ stranu, dokud je čas (což mu samozřejmě stejně nepomohlo), nebo si vyřídit účty s člověkem, který v podstatě z vyšetřování závažné události našich moderních dějin udělal parodii na špionážní příběhy.

V každém případě se ale pořad, který bohužel dosud v archivu ČST nebyl nalezen, nesetkal s příliš příznivým hodnocením. Byl prý nepřiměřeně smířlivý a poukazoval pouze na profesní pochybení některých novinářů. Podle představitelů „zdravých sil“ ale bylo zapotřebí rozkrýt především pozadí – tedy prezentovat „Případ Masaryk“ jako součást kampaně antisocialistických sil v takzvaném krizovém období. Hladký se ve svém dokumentu soustředil zejména na Kadlčáka, ostatně byl to snadný cíl, ale jinak rezignoval na rozkrýví dalších sil v pozadí. Ostatně zcela přesně výtky normalizátorů popsal Jiří Ambrož v recenzi v Rudém právu. „Nikde ani slova o tom, že ‚případ Kadlčák‘ udělaly ‚případem‘ pouze a jenom některé sdělovací prostředky! Že se nakonec celá ta prapodivná historie náramně hodila těm sdělovacím prostředkům do krámu, přesněji řečeno do výzbroje k útokům proti straně, Bezpečnosti i Sovětskému

⁶ Miroslav Hladký patřil mezi hlavní představitele normalizace v československé žurnalistice po srpnu 1968. Byl signatářem prohlášení „Slovo do vlastních řad“, ve kterém se někteří novináři veřejně přihlásili k normalizační politice (v Rudém právu otištěno 17. května 1969). V Československé televizi po srpnu 1969 jako jeden z nemnoha dalších režíroval propagandistické pořady, které v duchu normalizační politiky vykládaly události pražského jara 1968 jako kontrarevoluci a události srpna 1969 jako řádění kontrarevolučních živlů. V dubnu 1969 se stal šéfredaktorem Televizních novin ČST v Praze.

svazu. Ani zmínky o tom, že bez tehdejšího, doslova hysterického zájmu a podpory Svobodného slova, Práce, Lidové demokracie, Mladého světa a V. Vávry v Čs. televizi by se Kadlčák vůbec nikdy nemohl stát tím, čím se v představách mnohých lidí stal! [...] A tak při veškeré úctě k obětavosti, s níž tvůrčí kolektiv dokument natočil, nelze než konstatovat, že v této podobě dílo střílí trochu vedle. To ovšem nemá nijak znamenat, aby se ustalo v úsilí obohacovat programy Čs. televize plně angažovanou publicistikou. Naopak! Chce to však hlouběji se zamyslet nad charakterem jevů, na které zamíří objektiv kamery, a odhalit je divákovi týmiž prostředky, jakými je svého času někdo – ze zájmu dnes už dobře známých – prezentoval široké veřejnosti.⁷

Nicméně vedení ČST hodnotilo pořad pozitivně – dokonce natolik, že tvůrčímu kolektivu byla na začátku roku 1970 udělena náměstkem ústředního ředitele Vladimírem Soleckým mimořádná odměna. Dá se říci, že se Miroslav Hladký z napomenutí poučil. Právě Soleckého oslovil s nabídkou spolupráce na svém novém projektu a rozhodl se nejen odhalit pozadí kampaně o smrti Jana Masaryka, ale také „roli některých osob“.

Vávra, na něhož směřovala vedle Ivana Svitáka a Beno Weigla hlavní pozornost, se podobně jako oba dále zmiňovaní, bránit nemohl – na rozdíl od nich nebyl v emigraci, ale v době natáčení byl hospitalizován se srdečními komplikacemi (což tvůrci prezentovali sdělením, že je v blázinci). V dané souvislosti a kontextu to mohlo znamenat, buď že je blázen, a tudíž jeho předcházející práce je dílem psychicky nemocného člověka, nebo že se ukrývá před odpovědností. Svou roli zřejmě sehrál i fakt, že FITES Vávrovi udělil cenu Trilobit za publicistiku (za rok 1968), proti čemuž protestovali noví šéfové ČST a vedení KSČ to označilo za provokaci.

Třídílná *Causa Jan Masaryk* byla nasazena do vysílání měsíc poté, co Generální prokuratura uzavřela obnovené vyšetřování smrti někdejšího ministra zahraničí. Celovečerní dokumenty se stopáží více než 70 minut měly být výkladní skříň nově televizní aktuálně publicistické tvorby – prostředky se nešetřilo, pořad nabídl množství rekonstrukcí, archivní materiály, řadu rozhovorů atd. Nicméně cíle bylo dosaženo jen částečně.

První díl „Kampaně a její autoři“, který měl premiéru v pátek 19. prosince 1969, objasňoval vznik kampaně o smrti Jana Masaryka ve sdělovacích prostředcích. Zaměřil se proto na dehonestaci Beno Weigla (opět se na ní podílel především František J. Kolár, v té době korespondent Československého rozhlasu v Moskvě), útoky na Ivana Svitáka, ale také na redakce Lidové demokracie a Svobodného slova. Pořad zaútočil i na Jiřího Hochmanna, o němž se diváci dozvěděli, že byl vyzván ke stanovisku, ale odmítl.

Druhá část, nazvaná „Svědkové“ a „svědkové“ byla odvysílána 9. ledna 1970. Pokoušela se vysvětlit případ ministrovu smrti. Reagovala na některá fakta

⁷ Jiří AMBROŽ, *Detektivka, nebo politikum? Nad „první vlaštovkou“ nové publicistiky v Čs. televizi*, Rudé právo, 21. 8. 1969, s. 5.

terického zájmu a pod-
adého světa a V. Vávry
a, čím se v představách
sti, s níž tvůrčí kolektiv
bě dílo střílí trochu ve-
í obohacovat programy
Chce to však hlouběji
ektiv kamery, a odhalit
do – ze zájmů dnes už

– dokonce natolik, že
uáměstkem ústředního
á se říci, že se Miroslav
s nabídkou spolupráce
ozadí kampaně o smrti

no Weigla hlavní pozor-
ohl – na rozdíl od nich
a se srdečními kompli-
nci). V dané souvislosti
díž jeho předcházející
e se ukrývá před odpo-
ovi udělil cenu Trilobit
ovi šéfové ČST a vedení

nesíc poté, co Generální
dejšího ministra zahra-
inut měly být výkladní
prostředky se nešetřilo,
ly, řadu rozhovorů atd.

ru v pátek 19. prosince
ka ve sdělovacích pro-
a (opět se na ní podílel
Československého roz-
kce Lidové demokracie
anna, o němž se diváci

dvysílána 9. ledna 1970.
ovala na některá fakta

publicistiky v Čs. televizi, Rudé

uvedená ve Vávrově dokumentu. „Našly se evidentní rozpory ve svědeckých výpovědích. Pořad v roce 1968 dal zaznít hlasům, jež rozpoutávaly nacionální vášně a antikomunistické nálady,“ zaznělo v komentáři. Na začátku pořadu autoři vytkli Vávrovi, že dal slovo i provokatérům a antisocialistickým silám – což jako zkušený a kvalitní reportér neměl dělat – a vyzvali ho, aby k této otázce vystoupil na obrazovce. Autoři ovšem dobře věděli, že je nemocen (ostatně to v prvním díle sami veřejnosti sdělili) a že to tudíž není možné. V další části pořadu si „posypala hlavu popelem“ Generální prokuratura. Kromě popisu některých při vyšetřování provedených úkonů se diváci dozvěděli, proč byl nakonec případ odložen, i to, že GP na jaře 1968 reagovala tak rychle na Svitáka, protože byla pod vlivem pravicových sil.

Druhý díl už využil celou škálu manipulativních postupů. Míchal dohromady ukázky z původního Vávrova cyklu s dotáčkami z podzimu 1969, aniž by je nějak od sebe odlišil, vybíral z původních výpovědí na kameru výseky, které pak dával do jiných souvislostí nebo prezentoval tak, že jejich autoři či autorky působili nevěrohodně, zmateně či dělali dojem primitivů, kteří se buď chtějí ukázat v televizi, nebo byli ke svým výpovědím navedeni. Vyzýval k reakcím osočené, ačkoli tvůrci dobře věděli, že prostor pro opravdovou obranu nikdy nedostanou, dával události do jiné časové posloupnosti, než opravdu měly a podobně. Současně zhlédnutí této epizody umožňuje určit tvůrčí a myšlenkové limity, které normalizační publicistika musela respektovat. Především – divák neměl mít volný prostor k vlastnímu výkladu, tudíž metoda, kterou Vávra použil, kladení zjištěných skutečností vedle sebe, aniž by se nějak hodnotily, byla nepřijatelná. Za druhé – význam faktů neurčovala ani povaha události, ani hodnocení tvůrců, ale jejich vztah k oficiálnímu výkladu nebo hodnocení daného děje či události. Za třetí – odlišný názor byl buď názorem ideového nepřítel, nebo výsledkem nízké informovanosti, případně nevdělanosti jeho nositele.

Třetí epizoda, „Masarykův poslední den“, se objevila v programu ČST 6. února 1970. Obsahovala rozsáhlé výpovědi pracovníků Generální prokuratury, včetně generálního prokurátora, který prohlásil, že tvrzení pořadu Vlastimila Vávry nebylo doloženo. Měl tím zřejmě na mysli, že nebyly nalezeny důkazy, které by podporovaly verzi o vraždě. Vávra ale podobný závěr ve svém cyklu neprezentoval – pouze upozornil na řadu nejasností a nechal mluvit množství skutečných i domnělých svědků. Což mimo jiné dokazuje i název poslední epizody – „Smrt ve čtyřech variantách“. Diváci si samozřejmě nemohli pořady *Na pomoc generální prokuratuře* připomenout – už na jaře 1969 zmizely na více než dvacet let v trezoru. Bylo tedy možné o nich tvrdit cokoliv – autor se bránit nemohl, kritické hlasy zveřejňovány nebyly a společnost si rychle začala opět zvykat, že pravdu má ten, kdo má moc.

Kromě toho si tvůrci dali v této epizodě množství práce s rekonstrukcemi – například podrobně zkoumali, co kdo mohl z kterého místa na nádvoří Černínského paláce vidět, aniž by přitom vzali v úvahu skutečnost, že zpochyb-
něná očitá svědectví nijak nedokazovala nesmyslnost tvrzení o vraždě. Zdánlivě

nevyvratitelné důkazy, týkající se marginalií, měly ještě další účel. Diváka měly přesvědčit, že Vávra postupoval neprofesionálně (jeho cyklus ale neměl za cíl provádět nějaké důkazní řízení).

Na závěr posledního dílu cyklu *Causa Jan Masaryk* v komentáři zaznělo: „Tento pořad odhalil mnohé z příčin a důsledků rozpoutaných vášní a tiskové kampaně v roce 1968, jež vedla ke zneužití domněnek a faktů o posledních chvílích Jana Masaryka.“ Zbožné přání autorů zůstalo nenaplněno. Jediné, co cyklus dokázal, byla připomínka kauzy, která vyvolávala stále řadu otázek.

Pokud lze soudit podle ohlasu v jiných tehdejších médiích, Hladkého cyklus příliš nezaujal, navíc se díky jemu na obrazovce objevila řada tváří a jmen, které už měly být vymazány z paměti veřejnosti. Chybou tvůrců z hlediska tehdejší propagandy byl fakt, že se snažili s Vávrovými pořady polemizovat, dokazovat omyly ve výpovědích jejich protagonistů, zpochybňovat profesionální práci dokumentaristy a publicisty, čímž ovšem téma legitimizovali a v podstatě zpochybnili jen jeho zpracování. Smrt Jana Masaryka ale měla být nadále prezentována jako dávná historie, lépe řečeno drobná historická epizoda, na níž není nic nevysvětleného a ani zajímavého. I to byl důvod proč se Hladkého a Soleckého cyklus nikdy nereprízoval, a naopak byl uložen do archivu s omezeným přístupem, tedy v podstatě skončil stejně jako Vávrovy pořady z jara 1968. Pokud nadále někdo připomínal obnovené vyšetřování smrti Jana Masaryka, pak způsobem, jaký zvolil například seriál *30 případů majora Zemana* v úvodu 26. dílu nazvaného „Studna“, který se odehrává v roce 1969.⁸

⁸ Ukázka ze scénáře:

Žitný: Že ten zavražděný byl šoférem Jana Masaryka. To je, samozřejmě, nesmysl. A že ho asi zavraždili agenti Státní bezpečnosti, aby se zbavili nepohodlného svědka, protože sebevražda bývalého ministra zahraničí se jim zdá stále ještě nevysvětlená. Chápeš, kam míří?

Zeman: Už zas? Copak tomu nebude nikdy konec? To je tak hloupé, že to snad nestojí ani za odplivnutí.

Archiv České televize, Scénář k 26. epizodě seriálu *Třicet případů majora Zemana*, s. 6.

Film a dějiny 7 Propaganda

Petr Kopal a kol.

Edičně připravil Petr Kopal,
redakčně zpracovali Petr Kopal a Václav Žák

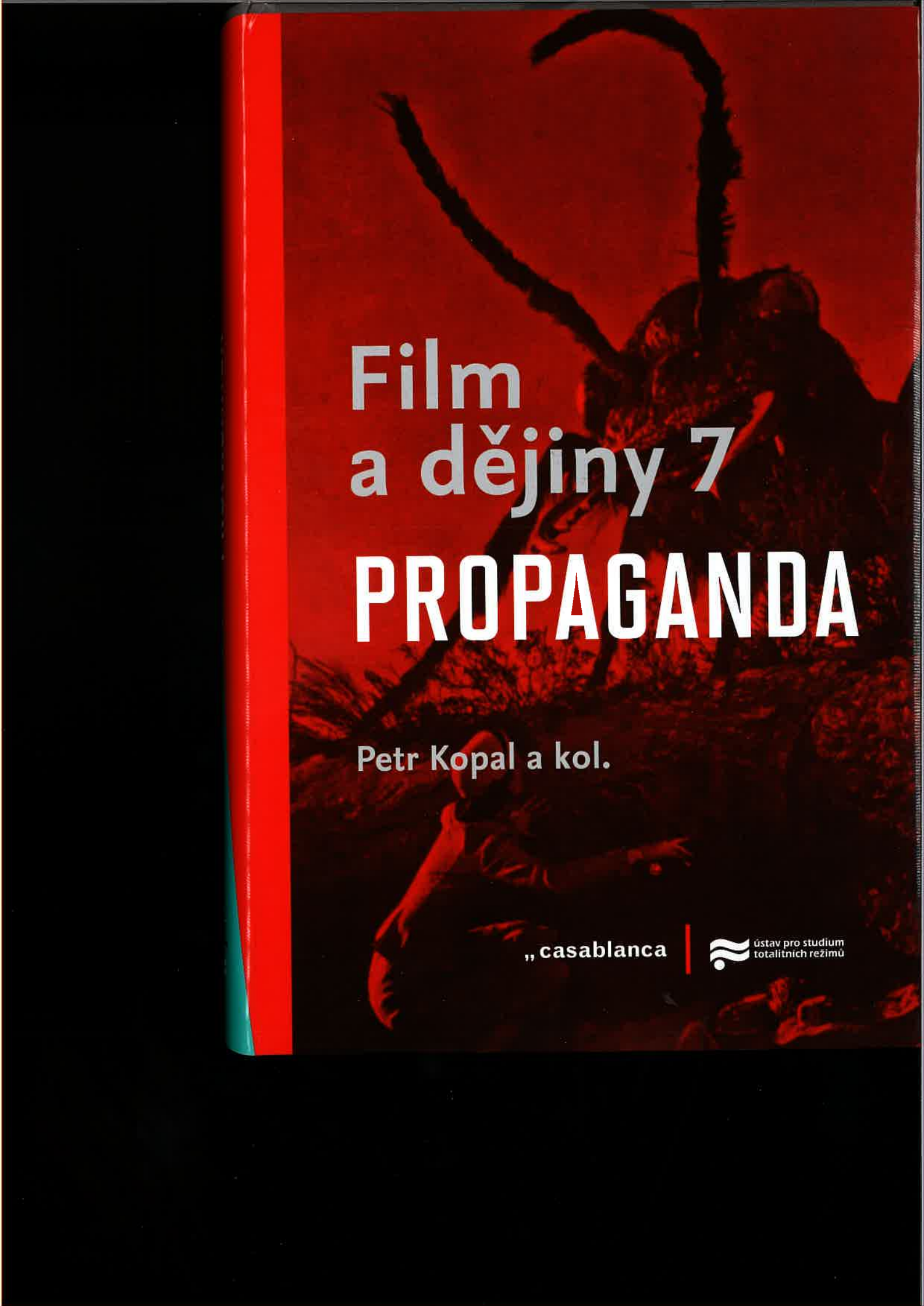
V koedici s Ústavem pro studium totalitních režimů
(Siwiewcova 2, Praha 3, 130 00, www.ustrcr.cz)
vydalo nakladatelství CASABLANCA – Václav Žák /publikace č. 51/
(Feřtekova 23, Praha 8, 181 00, tel: 732 754 685, www.icasablanca.cz) v roce 2018.
Překlad anglického resumé Olga Neumanová.

Návrh obálky a grafická úprava Jakub Troják.
Odpovědný redaktor Václav Žák (zakvaclav@post.cz).
Vytiskla tiskárna PBtisk, a. s., Příbram.
Vydání první.

Doporučená cena (včetně DPH) 399 Kč.

ISBN 978-80-87292-44-0 (Václav Žák – Casablanca)
ISBN 978-80-88292-22-7 (Ústav pro studium totalitních režimů)

ah
89). Pro-
příklady
n Křížníku
m
se
ore-
témata:
usy
né“
ní
h, který
poli-
1940
urt
slo-
kého
na?
řekne
spojení
příklady
alizač-
vána
o světa
ideo-
obou
cíli na
kapitol
někud
ní-
ČST
jímž
života,
ý
ajora

Film
a dějiny 7
PROPAGANDA

Petr Kopal a kol.

„casablanca

ústav pro studium
totalitních režimů